

จันทปโชติชาตก

ฉบับวัดสันฐาน ต.ป่าตัน อ.แม่ทะ จ.ลำปาง

ตุลาภรณ์ แสนปรน

ผู้ปริวรรต

รับหน้าตำนานนางธอธณี พุทธสักกราชได้ ๑๒๔๗ ตัว ปลีกาเร้า เดือน ๑๑ แรม ๓ ค่ำ พร่ำว่าได้วันพุทธ
สุดยามแตรขึ้นสู่เที่ยงแล ท่านเหียบ อาภิไชยภิกขุเน โชตกวระ พุทธศาสนา รับหน้าตำนานนางธอธณีต้นผูกเดียว
แล //

นโม ตสสตถุ ราชอิราเช มหาเถสิ นเมฆวัตติ นเคร ลชกาเล มหาภูเต รตนคัพภาสิ นมาตัสสะ อัคคม
เหลสิ ภีร์มมา มหาราชา มหารเถสิ สารโว ดุรา สปุริสสะทังหลาย นียายอันนี้ พระพุทธเจ้าอยู่ในคันธะกฐิ
ปรารภเชิงทานปารมีหื้อเปนเหตุแล้ว เจ้าจึงเทศนายัง จันทปโชติชาตก ดวงวิเสสแก่นครเทพจัดตูปริสตัดทัง ๔
มีภิกขุปริสตัดเพนเคล้าว่า ภิกขุเว ดุรา ภิกขุทังหลาย อาติเลกาเล ในกาละเมืองล่งแล้ว นานนักวันนั้น
มหาราช ยังมีพระตน ๑ ชื่อว่า เมฆวดี เสวยราชสมปตติเสพสร้างเมืองมิ่งกว้างอาณา ชื่อว่า เมฆวดี กับทั้งอัคร
มเหสีตนแก่นเหง้า เทวีเจ้าชื่อว่า รัตนคัพภา เสวยอนามเมืองมิ่งกว้างเจ้าอยู่สร้างมิ่งเมืองไทยลือ กวมไกลขงเขต
หล้าหรือชา //

มีเตชะอานุภาพพร้อมชูด่านด้าวชุมพวงแสนหมู่ท้าววยอมเขยชม ที่นั้น พระอัครมตนมปราเสฎฐี แม่นห่อ
พระเจ้าเกิดดุสิตดา จวิตวา คั้นว่า คลาคลาดแคล้วตายแล้วจากสวรรค์ พระตนแก้วจึงลงมาสู่ภูผาดนผ่านผ้ำตน
เป็นเจ้าเมฆวดี คณทิ คีถือเอาปฏิสนธิกำเนิดเกิดในท้องราชเทวีศรีหนุ่มหน้าตนเปนเคล้า ชื่อว่า รัตนคัพภาวดี
อันเปนราชเทวีผู้เคล้าเจ้าคัพภะเสี้ยงสืบเดือนบอรรมวลแล้ว นางแวนแก้วราชเทวีคัลลวดบังเกิดจิตใจมักใคร่
เหล้นสวณอุทธิญาณแล้วคักคักในทรวงศรีทิพดวงหนุ่มหน้า จึงทูลจิมเจ้าอิราชราชาว่า เทว ข้าแต่ สมเด็จ
พระจอมหัวเหียบ เกศเกล้าขอแก่พระเจ้าฟ้าจุงโผดกรูณา ข้าขอพรกับพระบาทจุงอานุญาตแต่ดีหลี ข้ามักใคร่ไฟ
เหล้นสวณอุทธิญาณอันเปนสวณบุราณใหญ่กว้างใคร้อ่างเต็มใจขอ //

เข้าอาสาช่างเหล้นเดินแล ฟ้อนเมามั้วสุราหวานชมหลากกินแล รากไสเสี้ยงसानบ่าวสาวบานเปนบ้ำฝูง
ลาหาชายชักบ้ายแขนเข้าสู่คู่มไม้ ฟูกกันเหล้นทั้งวันเท่าค่ำ ดาวันตกตำลั้บจอมผา เขาจากันยินม่วน บ่ด่วนว่า
จักมา ภาคิกาเหียบ ดุรา พี่อ้าย บัดนี้พอเวลาแห่งเราเจ้าพี่กินเข้าแล้ว ข้าเรามาจากันแต่เทือะ อด ในกาละนั้น
มนุสสา อันว่า คนทังหลายทุกหมู่ชะฟูเมี้ยนเภาแลง ส่วนว่า พระจอมแพงพิน้องเข้าสู่ห้องหอไขฝูงเข้าไทยพวก
น้อย พวกข้าช้อยอยู่เป็นถ่าน ฝูงเข้าไทยเสพสร้าง เขาคีหรั่งเครื่องเสพสร้างนตรี ฝูงปัดสลีทุกหมู่เขาะที่อยู่สาขา
สกุณานกเคล้าร้องตระเหว่าเอ็นเอาขวัญเสี้ยงเนื่องนันทบชาติ พระบาทเจ้าเหียนอนเด็ก์ออชอนคลาดแคล้ว
พระหน่อแก้วพระษัตริ คือเทวีผู้เคล้าเลยเข้าสู่ันทรา ยามเวลาจักใกล้รุ่งเจ้าคัมมุงคำฝั้นนิมิตอันแก่นกล้า ปุร //

หล้ายิ่งหนักหนา ผีนวายังมีชายผู้หนึ่ง คำคำสูงใหญ่ตาเหลือกไซเหมือนคน ทัดดอกดวงแดงสุบสอดในหู มือเล่าถ้าดำคาบมันกระหนาบแล้วแล่นเข้ามาจับถือเอานางหน้าชกเกศเกล้าชฎาแห่งพระราชเทวีกุมมุตติ จ้อนจูงจ้องข่มหน้าผุดโผมา มันค้ชวักเอาตานั้นทะนาทาไ้ ถือคาบไว้ได้ทั้งราเถิงแดนมัน ค้ตัดแขนนางจอมแพง ยกขึ้น มันค้กุมปาดล้นคชไนย มันค้ชวักเอาหัวใจนางนาทน้อย พอเลียดยอทยอดไหลลง มันค้ปลงนางงามละ ไว้ เข้าป่าไม้หนิไฟ นางจอมใจฝืนตื่นขึ้นแล้ว นางแวนแก้วลวดเมามัว ตกใจกลัวสายสั้น หัวใจไหวหวั่นโผมา นางจิงทูลบาทาธิราชเจ้า นางหน้าเกล้าแต่เกล้าคำมา นางรัตนะคัพภาไชบอกแจ้งนิมิตชุนัน ยังคำฝืนเปน อันหลาก ทูลท้าวตนผาดาวบุรี ท้าวค้ไ้ยีนคำเทวีถวยเหตุห้อง ตามประเทสห้องแห่งความฝัน ค้เอากันมา ปโกเปตวา จิงท้อ //

ไฟทันรีบหือมากัน ผุงเปนหมอทวยผู้เกล้า โปรहितเจ้าแก่นเคยทวย พราหมณ์ทั้งหลายหันเหตุห้อง ประเทสห้องแห่งความฝัน ค้เอากันมาลงเลขตั้งเลขบักแซตจุฬามณีอันมี อัญญะเลขคี่ลั้งนวนึง พัดเข้าสู่ในพุ่มช้า ทั้งสุน ๘ ด้าน นคลพานพัตพังอังคารจอร์จับสุริเยศ เข้าสู่เขตอาบาตามปูรานองจันเจ้สกล่าวไว้ได้น้ำลาวดทั้ง เมือง พระบุญเรืองเปนเจ้า จักได้พลัดพรากหน้าหน้าราชเทวีเทว่า บ่พอเสพอินทรีพระบาทกับทั้งพระราชเจ้า เทวีเถิง ๓ ปลีคีนครอบเกล้า ยังจักได้ไซคอันประกอบเมื่อพายุลุนเกล้า มีคุณอันวิเสสต่างประเทสยอมยอมือ ผุง สัตร์กัมขราบ ด้วยอานุภาพพระบาทเจ้าภาพอนาคัมมิเล เมืองพราหมณ์มาอาจานทวยดั่งอัน เมื่อนั้น พระบาท เจ้าเมฆตมิหัวใจค้คั่งร้องให้ตื่นปั่นโผมาอย่างกลัวคัพภานางน้องแก้ว พระผู้ผ่านแผ้วจิงชวาครู้แล้ว ด้วยอุบาย ว่า ดูรา อามาตย์ //

ทั้งหลาย ตุมเห เจ้าทั้งหลาย จิงจิกมาตาตคแต่งหรั่งนาวา ส้างเปนยานไทยการผุงช่างไม้ให้รับได้พัน ยังเรือนอันเผื่อเทวีจกอยู่เฝ้าปูหมอทวยว่า เผื่อหมายพลัดพรากจากพระราชเทวี การใดค้สูแต่งหรั่งอย่าช้า โดยพลัน เมื่อนั้น นายนักการตคแต่งหรั่งเรือใหญ่กว้างนาวา ขอเชิญราชาพระบาทกับทั้งนางนาทไ้เทวีแล กุม มารหนุ่ม น้อยกับข้าช้อยชื้อชาติงสาทั้งนั้น อาป่าพวกอาชญาวังเกล้า จากวานเกล้าโรงอามาตย์ ทรงพร้า พร้อมเข้าสู่ห้องนางวิ อด ในกาละนั้น บมีนาเลียถึงพอยามใกล้เที่ยงฟานเมียงเมามัวเสียงสารถาเปนเวสาเมฆ อันใหญ่ตคเทวีหืออรณี อูริโค ปติตา ปัพพายวส ตตขันระเกบมาเกสิ อูธิกา เปนน้านองลงส่วนเต็มชุด้านไซ พอดค้ลวมหือสรีปราสาท เลยกวาดลาวดลงพายบนชุนาที่น้ำกว้าง ท่วมโรงช่าง //

แล หรอยามเรือปูรานแจตเช่นต้นตาลเลียรูปลवादกวาดควดแมน่แท้คำทวย คนทั้งหลายสิบหายตาย ชุหน้า ทั้งข้างมล้ำมากมวมลมีฟองน้ำตีตาแตกคระยาคระย่อนคระย่อนขึ้นทั่วอากาศ ที่นั้น พระราชแก่นหง้า กับทั้งเจ้ารัตนะคัพเกศไชไม้มามัดหือหมั้นแล้ว กับหน่อแก้วคาคเทวี เมื่อนั้น ฟองน้ำตีตาทั้งเรือบั้ง สิ้นไฟ มาปั่นคว้างแมน่้ำกว้างสุดเช่นตาบ่พันได้ ไกลยิ่งแท้ที่ทางไฟ สดุวิไ้สรีบร้อน เปียวน้ำต้องฟองคระย่อนคระ เหยะนาวา เปนฎพาทวน้ำทั้งลมช้าอ้อมถิบใส่หนิหันปติ ราชเทวีร้องให้กอดท้าวไ้ร้เรเรน ว่า ข้าแต่ พระทสสะ พละองการเจ้าพรากมือนพระข้าหน้าน้อยเยยะสันใดตี เทวีพลัดพรากแมน่้ำร้ายหากกล้าเวนนีแลนา ส่วนว่า เปียว

น้ำหลวงไหลตดต้องพระที่นั่งนาทกวงวันนั้นแล ส่วนว่า เจ้าร้องรำให้อยู่อนวาง เมื่อนั้น พระภูบาลตนผาด
แผ้วลมนางแก้วยอดเท //

วี ว่า นางเทวีเหีย เจ้าพื่อนนี้หากเป็นแวรแต่ก่อนก็กั้มมา ทั้งสัตตตัวใดมีไทสาบลอนหลักได้ เจ้าอย่า
ร้องให้อย่างหนักหนาเช่นเทือะ จูงตั้งไว้ยังสัตตดิปณิธาธาณะ ๓ สิ่ง พระแก้วยิ่ง ๓ ประการ อันนึ่ง คือ สีสทาน
ได้สังค้หากเปนที่อ้างนาโถแลนา สิวคาวิวไซใส่เทียนย้อมได้เกิดแต่ธัมมดาบไซมีแต่สองราพีน้อง ย้อมได้ต้อง
ทุกซุซคน วิบากตนมาต้องต่อหน้าหากเทียมทันกั้มแต่พายหลังบ่เว้นได้เที่ยงแท้ดาตายแลนา อถ ในกาละเมื่อ
นั้น มหาเมโฆ ฟองโสอันใหญ่อ้อมถีบใส่เทวาเทพดาหันเปนปั่นมมุเงินหันรำเรือไหลเมื่อเหนือแม่น้ำจาง ที่นั้น
พระเจ้าซ่างโพนออกด้วยดี ส่วนเทวีนางนาทไ้ไหลล่องใต้ไฟซื่อลวงเมืองไหลไพจอนจูดแต่ถึงนางแวนแก้ว
ลวดออกได้ด้วยดี นางเมื่อสู่จันทปพะตศิริม้งเมกไม่มีบ่ไว้กั้มมากินคัณธอมรส //

เล่า นางหน่อหน้ำอยู่ตนเดียวกลางดงเดี่ยวเพื่อนเนืออยู่เถื่อนซ่างเอยีนวอย นางอยีนคอยเล้งหาจอม
เมืองเจืองเจ้าพระปิ่นแก้ว บ่หันมาผ่อสุดตาลลวดฟองน้ำคาคดใหญ่คุงคา นางคัทร้งน้ำตาสือาบน้ำทุกเท่าฟ้า
อยู่เรร่น บรู้หนหลงหล้าอ้อมเอยีนวอย นางอยีนคอยเล้งหาจอมเมืองเจืองเจ้าเปนปาล้อมอยู่ตนเดียว ทุกซุซบ
เขี้ยวทรงโสภโหม้ รักบาทไ้้อาวรณอ่อนขวัญพระเจ้าซ่าง ในปากวงหากคนเดียวบ่มีไผเปนเพื่อนซ่าง พระเจ้า
ซ่างค้เที่ยงว่าจักตายกลางฟองแม่น้ำโพนบ่คัณมาแท้แลนา ส่วนพระราชเทวีโรทันตี ค้ร้องรำให้ในป่าไม้ไพรหนา
งานหลวงเรียกหาพระบาทท้าวว่า หา หา เทวดาแต่พระราชตนผ่านเหง้ามาละซ่าน้อยเท่าตนเดียวแลนา นาง
พระยาทรงโสภค้ทุกซุซเกิดในใจเปนอันหลงในหลุหลากพระบาทไ้ธ้มาละซ่าน้อยไว้กลางพระนางกล้วเกล้า
ร้องให้โสบันสันไผมา นางลงจากจอมผามาพญลุ่มย้อมนั่งอยู่ตึนคอย //

คัมีแลนา อถ ในกาละเมื่อั้น ส่วนว่า หินบันทุกั้มพลศิลาบาท อันเปนทิพพอาสนาแห่งพระยาอินท์มี
อาการอันคด้างม้างจากปกต้ออันอ่อนสุขมาน สักโก อันว่า อินทาตณวิเสสจิ่งทอดพระเนตาร่าเล้งดูจิ่งรู้ว่า
หน่อพุทธังแก่นไ้้ทร้งค้พะไว้ในท้องนางอินทาจิ่งลงมาเลศแล้ว พรรณนาหน่อแก้วกับทั้งราชเทวีจิ่งจักค้ำชู
กลินปริกั้มเนรมิตแล้ว ยังกู่แก้วซื่อปณณสาลาอิสิทนต์องอาจกับทั้งคุ่มดอกไม้ดวงบานงามเหมือดั่งอุทัยาน
ในปากฟ้า ส่วนเหล่าหล้าซื่อนันทะ มีในดตึนคอยอันใหญ่สัพพะซื่อนมีเครื่องรสมีบ่ไร้ผ้า เปลือกไม้ไว้ทั้ง
ประการเขียนซัดแต่หนังสือไว้ว่า อินทะมาตคแต่งแล้ว ริสสนาทุกเอื่องท้าวไ้้จิ่งคัณมาเมืองคัมีแลนา สابي
รัตนะ คัภาจรัตนี ส่วนดั่งนางแวนแก้วรัตนะคัพะเทวี ทิสวา เทียวไผมาหันแล้ว ยังกู่แก้วสาलगามพอตาเต็ม
แผ่น นางแวนแก้วลวดบวชเปนรสี //

ณี สามสิ ยามใกล้รุ่งนางนาทไ้ค้ประสูติได้ลูกชายงามดี ชื่อว่า พระภูมินท์ตนเลศแล้ว ปางก่อนแก้ว
มณีไซตนเปนหน่อพุทไ้ธตณประเลฎค้จิ่งจักเกิดมา ชื่อว่า จันทปโซตาทกุมมาร นางเล้งหันลูกตณงามซมซึนปานตั้ง
ได้เงินหมื่นค้ำแสน นางจอมแพงภูนาทมาตุราช บ่ประมาทคอยชงชวยหาห้วมันแลลูกไ้มาเลี้ยงลูกแก้วแก่น
ไ้เจ้าอ่อนน้อยกุมมารคัมีวันนั้นแลนา ส่วนว่ากุมมารเลศลวดจ่าเรียวุชตมิราชไ้ ๓ ขวบเข้าปลีปลายนางไพชง

ขวยบ่ขาดลูกไม้หัดหัวมันมาเลี้ยงจอมธันทุกวัน ยามซู่ค่ำเข้ามาแล้ว นางค้สั่งลูกแก้วแล้วลวดหนีโพเห็นแล
ตลา ในกาละเมื่อนั้น เอโก ยักชะ เสนาโย ยังมียักชะเสนาผู้ ๑ โจบาบกล้ำมันขึ้นฟารอดถึงภูธรได้คำสอนธิราช
ท้าวตนผ่านค้ำวหากทูลทันเวสสุวัณณผู้เป็นเจ้าบ้านเขตหื้อแก่มัน นิโคธาสาขาร่มกว้างเขตอณามันรักสาไมไหย
สัตตผู้ใดได้หลงเข้าถึงเขตยักซ์เถ้าที่นั่น เทียรยอมเปน //

อาหารของกินมันทุกเมื่อชะแล อถ ในกาละเมื่อนั้น สาส่วนว่านางรสธินั้นนั้น คั้นว่ารุ่งแล้ว นางค้อุ้ม
เอาลูกแก้วเขยชมดมผมกระหม่อมหน้าว่า ตาต ดุรา ลูกรักแก่แม่เทีย เจ้าจูงคอยอยู่ถ้าแม่ยามแลงเนื้อแม่เนื้อ
ตาต ปียบุตรค้กา ดุรา เจ้าจันทปโชตา ลูกรักเทีย เจ้าแฝงติดแม่ค้ลำบากอดอ่อนแท้ยังนักหนา ค้มีแม่แลนา
คั้นว่า ค้ามาแล้ว เจ้าจูงตอนอ่อนรับกินนมคุณแม่เนื้อ ดุรา เจ้าปุดตา ลูกรักแก่แม่เทีย คั้นว่าแม่ได้ลูกไม้แลค้เอามา
หาเจ้ายามแลงแล ดุรา เจ้าลูกรักแก่แม่เจ้าจูงอยู่เฝ้าแก่สาลาเนื้อ เจ้าแม่จักเข้าปากว่าหนงหัวมันแล ลูกไม้ใส่
จ้งหันเมื่อวันหน้าเช้า เจ้าจูงคอยอยู่ถ้าลุนหลังคุณแม่เนื้อ นางเทียรยอมมีปกตอันส่งลูกน้อยตั้งนี้ชวันค้มีแล อชเม
ในวันนี สิ่งเดียว คั้นว่านางสั่งแล้วยังลูกแก้วเกิดกับตน สั้งระวนกระครอบส่งลูก //

น้อยแล้ว ค้หนีโพค้มีแล อถ ในกาละเมื่อวันนั้น นางค้เข้าโพสุ่มไม้โคธตัน ๑ เปนอนณาเขตแห่งยักซ์
เผดเสนา ทิสวา มันหันนางเข้ามา ค้ณหิตวา ค้หยุบเอาแขนนางแยงซึกไว้นางแต่นตีนให้เมามัว นางย่านกล้วดิน
คั้นร้องให้สั้นโพมาว่า สามีข้าไหว้ปู่ยักซ์เป็นเจ้าจุงกรณาวงซ้าหากขอชีวิตกับด้วยปู่เจ้า ลูกน้อยข้ายังมี มันจ้ง
ได้ ๓ ปลืบทันรู้สิ่งเทื่อ มันคงหันหน้าซ้าปางนี้ นั้งอยู่ถ้ากินนมบมีไฟจักมาชมตางแม่ ขอแก่ปู่ยักซ์เจ้าจุงกรณา
วงซ้า หื้อขึ้นเมื่อหาลูกหล้าดูตกินนมก่อนเทือะ อถ ในกาละเมื่อนั้น พาหลา ยักซ์ตัวใจกล้าบกรณาสักอียด
มันค้การาบว่า จักกิน ดุรา นางของกินค้จันริงซันซ้อยมิงนางยาวว่าแก่ลูกอ่อนมิงมีเทือะ เมื่อนั้น นางรสธิน้องให้
หาลูกแก้วแก่แม่ได้แลปล่อยไว้แก่สาลาจุง ตาต ดุรา เจ้าลูกน้อยแก่แม่นี้ ค้เที่ยงว่าจักตายเปนอาหารแก่ยักซ์เถ้าบ
หลังว่า //

จักได้หันหน้าเจ้าหื้อกินนมแลนา ตาต ดุรา สายใจเทีย เจ้าแม่เที่ยงจักให้อยู่แก่สาลาบมีไฟมาเปนตั้งค
แม่อันผียักซ์แก่หากนาเพกินนี้ชา จันทปโชตา เทียหน่อไ้แม่ปล่อยแลเจ้าไว้อยู่ตงเดียวตนเดียว บมีไฟจักเทียว
ชมเจ้าแลมาบมีไฟจักหื้อกินบ้วจาวจันเจ้าซ้อย ไฟจักมาอุ้มเอาลูกน้อยแม่กินนมนี้ชา ดุรา เจ้าจันทปโชตาเทีย
ลูกแก้วแม่ตายแล้ว เที่ยงบ่เปนคนแลนา นางจอมเมืองร้องให้บมีไฟคนใดท้าวที่ห้องตตาย ที่นั่น ผียักซ์หลวงซ้า
เล็งดำการาบว่า คุณินแล้วมิงอย่าห้วงคองหันหน้าลูกกำพร้ามิงเที่ยงดาตายแลนา อถ ในกาละเมื่อนั้น ตาวันลง
ตกค้ำเข้ายามค้ำออนซอน ส่วนว่า สายภูธรลูกน้อยแลห้อยอยู่สาลาเล็งหาสุดตาหาแม่มาคองม้คคองอยู่ถ้า คั้น
ว่าหันหน้าแม่แล่นโพหา จับถานะนมชมดูตกินนมลูบไล้แม่มาตายแล้กว่าเย็นมือมาหาลูก //

ได้แล้วอินตี ปุพเพ ในกาละเมื่อก่อน ต้ทิวส์ ในวันนั้นเจ้าค้นั่งอยู่ถ้าคองหันหน้าแม่มาค้ำค้อยค้อยเจ้าค้
คอยทางหาแม่มาดา คองผ่อค้บหันหน้าแม่หน่อไ้โต่ทางมาเปนสันไตเด แม่ค้ไปแต่เข้าปางนี้หากแลงมารอยว่า
แม่โพหลงป่าจ้งวกว่าตกลแล้ว อั้นชะรือ รู้ว่าแม่มาดาประสงค้หาลูกไม้แล่นตกลสุตวิไสมาบ่พันรอดนี้ชา

กุมารา ที่นั่น พันดั่งเจ้าราชกุมารสายใจหล่อไว้พลัดพรากหน้าแม่มาดา โรทันตา ร้องร่ำให้หาเรียกไรรู้สึณีว่า อัมม มหา ตูราแม่เปนเจ้า ต๊ะ อันว่าแม่ค้หากพลัดพรากเจียรจากละเจ้าข้าไฟไกลนี้ชา ปาโต ว่าแต่เช้าตราบ ต่อเท่าสุริยะอัสนะตรงด่ำเข้ายามค่ำออนซอนวันพอนอนมาแล้ว นกค้บมาร้องบินสอดเสี้ยวแสวงหารัง เปนสังเด แม่ผู้ขามีต้นว่า ราชสีโหเสื่อป่าแรดข้างกว่าเกล้าจอนหลอนขบ //

เอาจอมนางคาบได้แม่ออกไธแล้วเล่า มรณานันชาแม่เหีย เปนการโศบาชระจวนมาถึงข้า มาให้ลูก กำพำร่าร้องร่ำให้กระนิงหานี้ชา ที่นั่น หน่อกระษัตราตนแก่นกล้ากุมารน้อยหนุ่มหน้าปกกล้วย เจ้าจิงดาตัด ดอกไม้อันอินทาแต่งไว้ผุดลูกได้ไพอกว่าจะเดินป่าร้องเรียกว่า แม่มาดาเหียอยู่แจ้วแจ้วแล้ว เล้าเอามือชุมงิ้วไฟ ทั้งมีดผุดลูกล้มท้าวแล้วค่อยคลานไฟเหลือวิไลเด็กน้อยละห้อยหากตนเดียวกลางคืนเทียวผะสิดล้มท้าวแล้ว ค่อยคลานไฟเครือหนามหนาคัดพงค่อยคลานไฟเลียลวดถึงอนาโฆเขตแห่งยักขเสนาบุรีโครธาต้นใหญ่เป็นที่ ไกลแม่มาดาเจ้าค้ร้องเรียกหาแม่แห่งตนอยู่แจ้วๆ ที่นั่น นางแว่นแก้วรสีณีตนเปนมแม่เทวีไธยีสัททะสำเนียง เสียงแห่งลูกแก้วแก่นไธให้หาตนจะจ้องเสียงเกลี้ยงอ่อนเวหา เมื่อนั้น นางพระยาตนแม่ฟังดูแท้บั้งกา อันนี้ หล้า //

เปนเสียงปุตตาแจ้งแท้ นางจิงจักเอ็นว่า เจ้าแม่อย่ามายักขเสนาเอาแม่ไหวหนีบได้หากควรตายแลนา แม่ค้เที่ยงว่าจักตายเสียจากลูกแก้วคลาดแคล้วมรณวันนั้นแลนา แม่จักได้เปนอาหารแก่ยักขเถ้ามันจักกินตาง เข้าบ่ทันยามแล้ว ปุตตาเหีย ตูรา ลูกรักแม่ แม่จักสั่งเจ้าไว้หากยังมีเมฆวดีเปนพ่อเจ้า ตนเหง้ากระษัตราปราบ กล้าแก่นลุ่มฟ้าถ้วนหน้าว่า ราชาเปนพระยาตนองอาจในราชธานี มีชื่อว่ เมฆวดี เมืองมิงกว้างเจ้าอยู่สั่ง ปารมิบุญยังมี จำชื่อไว้ เมื่อหน้าได้ถึงถองเถิงได้กินเมืองแทนพ่อเปนท้าวหน่อราชา บุญแม่ได้กะท่ามาก่อกว้าง ได้สั่งแต่โตมาจุงรักสาจอมแพงหน่อเนาให้ลูกเจ้าได้ปราบชุมพุงสัตว์รูอย่าเกิดไกล จุงให้อยู่ที่ชากูแม่แต่หือะ อด ในกาละเมื่อนั้น พระปุตตาลูกน้อยละห้อยอยู่ยามเดียวคั่นว่าไธยีนคำภตุสาแม่ตนหากบอกลั้งไวยิ่งนักหนา เจ้าค้มีคำสินหารรักแม่ออกไธ //

เจ้าค้บ้อยไธลย ลวดเข้าไฟหาแม่ที่ไธแดนจับเอาปลายแขนจอมแพงหน่อไธมาร้องให้ส่อแม่ว่า ข้าน้อย อยากกินนมบ่จิมเอาลูกน้อยใส่เต้านางค้ระวนใจตำน้อยว่า โอยหนอมาสังเวทด้วยลูกน้อยสินหาแม่นี้เด นางก็ลยูกแล้ว ลูกแก้วแก่นภุมมินท์คั่นกินสองถานางนมแม่แล้ว จิงไหววอนจาวว่า ยักขเสนาเหียเจ้าฟ้า ท่านจุงกินยังข้าน้อยนี้ มันหากควรชื่นช้อยรามัน หากจุงวางปล่อยแม่ไว้ ท่านจุงกินข้าน้อยนี้ หากอ่อนมัน ส่วน ว่า ยักขเสนา สุวตา ไธยีนเสียงคำจาแห่งกุมารน้อยขานตอบถ้อยว่าเวียเวีย กุมมารเลียมึงแก่นน้อยหน้อยจิว จาวค้บพอคูกินหลายกัตเดียวเคี้ยวพล่มหว่างเขี้ยวบยีนรำ คุบมีหางคำแม่มึงได้ ท้องคุใหม่อยู่เจ็ดวันนี้แล บัดนี้ อาหารมาทันรอดไกลค้จิงได้บ่างปล่อยให้แก่ไฟสังชา คั่นว่ามึงรักแม่มึงยังแท้ มึงยังอาจขวกเอาหัวใจมึงออกมา แลกเอาแม่มึงไว้ คุจิง //

ให้ได้ยั้งนาง คู่คี่จึงวางเมื่อยั้งแม่แห่งท่านชะแล เท่าว่าให้ทำเอาหัวใจแห่งท่านมาบัดเดียนี้ รีบเร็วพลัน
นักหนา คู่จักกินวันพริกเข้าปี่มีค่า ที่นั่น หน่อพระชะตราตนแก่นกล้าชมชื่นหน้าเล็งยินดี เพื่อว่าจักได้ทำเพ็งทาน
ปารมือนยังคี่เที่ยงว่าจักได้ยั้งยอดแก้วแห่งสัพพัญญุตญาณอันยั้ง เจ้าจึงอิทธิฐานเอาดาบแก้วรีบเร็วพลันพระ
บุญทันตนผ่านแล้ว คั้นว่า อิทธิฐานแล้วดาบทิพย์แก้วเกศตกลงมาอยู่เหนือมือขวามาบ้เข้า เจ้าคี่กำเอายังดาบ
กล้าชื่อ กัญชวยยะ มาริตวา มาฝ่ายงอกจกเอาหัวใจขวักออกยิ่งหมากแควหัวใจมาวางทอดไว้เหนือมือปุ๊กข์เกล้า
ด้วยคำว่า ปุ๊กข์จ้จุงเอาไฟยิ่งหมากหัวใจออกมาเลิศแล้ว เสมอตั้งแก้วแก่นดวงดีท่านจุงจักกินบัดนี้แล้ว จุงปล่อย
ยั้งแม่แก้วข้าน้อยอย่าช้า ทือแม่ข้าเมื่อสู่ศาลาบริบทือเถอะ ที่นั่น เจ้าจักตั้งคำปรารณาอันเลิศแล้ว เปนพระตนผ่าน
แล้ว //

เลิศสงสารเพื่อหน่อสัตว์ทั้งหลายเข้าสู่นิพพานอันเลิศล้ำเจ้าจึงข้าสวาทของบุญอันได้สร้างปราบแปร
กว้างแก่เทพดาทั้งสอง กามา ๖ ชั้นฟ้าน้อมพร้อมหน้าหมู่พระยาอินทร์พระยวงพระมหิตนผ่านด้าว ทั้งเทพท้าว
เวสสุวรรณณ์ตนแก่กล้า จึงน้อมหน้าสูยินตีกับทั้งนางธรรณีสรีภวนาถนจำจิวไว้ยังน้าอวยาดแล หมายทางกับทั้ง
นายจำพงศรีศุคตอามาตย์ท่านหากเปนอามาตย์รัฐช้วน มากับทั้งเทวดาอยู่ผาเหวดหาดถ้าทุกย่านน้ำที่ทั้งมวร
ทั้งไอสรวตนผ่านเผ่าตนเปนเจ้าแก่อสุราทั้งนาคานาคินาคครุฑสถุน้ำอากาศพายบนพายลุ่มต่อเท่าอาวิจิพาย
บนมืออากัณณิถาภควาพรหมเปนที่แล้ว จุงอานูโมทนาอันประกอบแห่งข้าน้อยนาอันป้าหมากหัวใจให้แก่
ยักข์แลกเอาแม่ไว้ เพื่อว่าให้ได้สัพพัญญุตแต่เทือเถอะ คั้นว่าเรักตั้งคำปรารณา //

เท่า่นั้นแล พระตนแก้วคี่จิงท้าวทั้งอัยนเหนือพื้นพระธรรณิแชนเขตหย้าตายต่อหน้าแม่มาดาปานตั้งคำ
หลอมหลอมเข้าห่อพระเจ้าทอดตนลงที่นั่น พระจอมวงตนเม่อออกไธนางให้สิ้นทั้งตน นางนงวันลูกแล้ว ชม
เอาลูกแก้วอยู่ผลามว่า ตูรา ลูกรักแม่เมื่อม่อนเมื่อก่อนเจ้าให้ออนแม่กินนม แม่คี่ชมเชยทุกวันค้ำเข้า บัดนี้ เจ้า
หากละแม่ไว้ มีมรณาตายในตงตอนแก่หย้าป่าไม้ละแม่ไว้ร้องให้อยู่คนเดียว อยู่ไพรเขยวบมิผู้เปนเพื่อนข้าง
แม่คี่หวังสุขต่อหน้าเจ้าเลยเล้ามาตายนี้แล บุตดาเหย ตูรา ลูกรักแก่แม่ยามเมื่อแม่ไปป่าลูกไม้กว่าหามาแก้วบุต
ดาเล่นต้อนรับแม่จ้องนหน่องมีอลง จำแม่ปลงลูกไม้ไว้บ่แว่ววันสักวัน ในวันนี้พ้อยมรณาพันออกป่าลูกน้อย
หน้อยแม่ชายเดียว บ่เหลียวเลงหาแม่มาตายแก่ป่าในไพรยินทุกซี้ใจแสนแพงค่า แม่เมื่อม่อน //

ค้ำออนซอนเมื่อแล้ว ลูกแก้วพรากผาลาสรงเกสาอาบน้ำ แม่คี่กำอาบด้วยดี แม่คี่ขัดสีลูบหน้า แม่
กำพราใส่แล้ว จิงชวนนางศรีพระแม่เล่นเหล่าน่าน้ำเต้นไพมา บุสบัวบานตนหนุ่มหน้อยเจ้าคี่อุ้มเอาลูกน้อย
เมื่อสู่ศาลากินผาลาลูกไม้ค้อยเซาะไซ้แบ่งไว้ เมื่อยามนอนค้ำออนซอนหันหน้าแก้วยอดฟ้าแม่ชายเดียวคี่เหลียว
ตาเล็งแลผ่อ เหมือนดังลูกน้อยหน่อลับคี่นี้แลนา เมื่อนั้นนางจอมศรีจิงตั้งไว้ นพอบไปไหว้เทพดาขอจุงกรุณา
ในที่นี้ ข้าขอทือลูกหลานน้อยแม่คี่นมาแต่เทือเถอะ ขอเอี้ยอย่าทือหอมแล้ว ลูกรักแก่แม่คี่นมาแต่เทือเถอะ อด ในกาละ
เมื่อนั้น นางคิ้วอนางไหว้เทพดาแก่นไธหมุ่มเหสีแล มีตั้งอัน สกัสะ อวจณ ส่วนตั้งหินบัณทุกัมพลศิลาบาท

อันเปนนทิพพอาสนาแห่งพระยาอินท์ มีอาจินอันร้อนค่างม้างจากอันอ่อนปกกติ สักโก อันว่า อินทาทนเลิศแล้ว //

ตวันเสสทอดพระเนตรโดยพลันคัจฉินพระจอมธันตนผ่านเหง้าหน่อพระเจ้าตนคำ เปนนิจจกัมมหันต่อน้ำ อินทาเจ้าฟ้าจึงลงมาพระอินทาทนเลิศแล้ว ถือก้อนแก้ววัดแกว่งลงมาหยุดเอาเกสาเสนายักษ์เฝ้าเขาวิว่าว่า ตูรา ยักษ์เสนาเหี้ย ผู้หยาบซ้ำใจกล้าบาป พาโล มิ่งมาซ้ำหน่อพุทโรตณเลิศแล้ว คือตั้งท่อนแก้วเลิศเมืองไทย มิ่งพ่อย้ำเอาหัวใจกินกว่าจับตนม่อนหน้อยมิ่งเมืองมอนตายปานนอนอยู่เหนือดินแกมหย้า คัจฉักซ้ำยักษ์กล้าจากชิวังก่อนแล คัจฉักเอาค้อนค่นังตีหัวมิ่งทื่อแตกเบนเจ็ดเสียงมิ่งค้เที่ยงบได้ชีวิตเบนไพชา จึงตาเอาหมากหัวใจกุมมารมาตั้งเการิบเทือะ ที่นั่น ยักษ์เฝ้ากล้าพาราใจฟังฟ้าวกแล้วทันท้าวพระอินทามิ่งจึงขราบพน้อมไหว้พระอยู่เกล้าพันดา ส่วนตั้งหมากหัวใจค่าท้าวยอดสร้อยฟ้าแก่นอุดม ช้ายินชมมิบได้ซ้ำค้เอาออกละไว้อยู่ด้วยดี พระภูมินท์ตนพราดฟ้า จุง //

ไว้ชีวิตซ้ำขอมาแต่เทือะ ที่นั่น พระอินสวรัตนเอกอ้างจำยักษ์หรั่งลับไว้อะ เอาหัวคีนใส่แล้ว อยาทิพพ์แก้วซ้ำใส่ด้วยดีหายโสมสริน้อยนึ่งแล้ว น้ำทิพพ์แก้วอาบสรงสรียง อยาทิพพ์ซ้ำอาบตนน้อยนาทลูกคีนมาไหว้บาทท้าวตนแม่ออกไ้ลูกอย่างไ้ดีดีหลี สรีสวัสดิ ส่วนว่า นางเทวีตนแม่หน่อหน้าหันลูกเต้าลูกคีนมาไหว้บาทท้าวตนแม่ออกไ้ นางลวดไ้ยังใจอันดีกับทั้งสร้ลูกท้าวชื่นชมบานพระโพธิญาณตนแก่นกล้าอันเจ้าฟ้าช่วยสมพารยักช้วนวางมันขราบไหว้นบาทไ้ขอสมมาเทวดาแทนแห่อ้อมวังแวดล้อมชะลอนลวดถวายพรรทธิพพ์ชอร เหล้มไ้หยอันลวดด้วยแก้วสิ่ง ๗ ประการน้ำพระภูบาลขึ้นแล้ว สุ่รดแก้วกับทั้งราชเทวีมาดา พระยาอินทาค้เอานางแก้วเมื่อส่งรวดแล้วยั้งนคอรเมื่อมิ่งแก้วเมฆวติราชธานีอันเปนที่อยู่แห่งพอดนในขณะบัดเดียนั้นค้เมื่อรอดแล้วหอพระบาท //

ยอดแก้วสวัสดิ พระยาอินทาค้จึงสระเด้จหนีบ้อยคีนเมื่อสู่เทพดาวตึงสาอันเปนที่อยู่แห่งตนค้มีวันนั้นแล อด ในกาละเมื่อนั้น ปิตราชา อันว่าพระยาเมฆวติ ตนเปนพ่ห็นลูกแก้วหน่องสากับทั้งราชเทวีค้มีใจชมชื่นย้าวว่า พระเท ตูราเจ้าเทวีเราพ้มีชีวิตค้ไหลตายลำบากอันนึ่งค้ซ้ำไ้พลัดพรากจากเจ้าราชเทวีค้ค้คิดว่า เจ้าจมนในทื่บัพันไ้ พี้ค้ร้องให้ร้อนโคกโหมยั้งนคหนา พี้ค้เทว่าพารมีเปนที่เพ็งใจจ้ พี้ค้ทื่อทานกะทำบุญบ่ขาด พี้ค้อยากน้สงไฟหาสร้างสาลาชุดน้ำบ่อ ยังเล่าอุปัฏฐากพระแก้วเจ้า ๓ ประการ พร่องค้สร้างวิหาร ๓ แห่ง ขอรุ่งทื่อบุญแบ่งไฟค้ำชูเจ้าพระแม่ทั้งสองบัดนี้ บุญมีปลาดแคล้วบัดนี้ เจ้าไ้มารอดเมืองแล้วตั้งคำปรารธนาควรสေးสร้างทื่อราชสร้สมปตติแก่เจ้าราชบุตรตนปราเสฎฐค้เพื่อว่าท้าวหน้อยเกิดสองทีนี้แล //

ทีนี้ ไ้ได้ชื่อว่าพระยาอินท์หากทื่อควรเราตั้งไ้ไปนเจ้าแก่ประชาค้ควรแลนา คั้นว่าพระยามค้จาตั้งนี้แล้ว พระตนแก้วจึงเรียกมายังเสนาผู้เหง้ากับทั้งปโรหิตผู้เปนเคล้าถือดอกไม้มาส่วยไหว้ปณณาการสัพพะสร้างไ้รู้ทางไ้เตทานเปนนิจการบ่ขาด เตรงดาโตมา ยาจก วนพิท คนขอทุกแห่ง เจ้าค้ตั้งไ้ยังสาลาทาน ๖ แห่งตามแพงพระโพธิสัดต์ จวิตวา เจ้าค้ตั้งอยู่เสวียรราชสมปตติเปนพระยามค้อายุได้ชวเ็ดบ่มล้างเจ้าค้หมาย

ฆราวาสบิณฑิ ออกหนีไฟบวชเปนรสีอยู่ในป่าไม้ค้ลวดได้ยังญาณอภิญญาณ คั้นว่าถอยเสียยั้งระทั้ง ๕ ค้ได้เมื่อ
เกิดเมืองฟ้าชื่อว่าพรหมโลกค้มีแล สดถา พระสวัสสตาตนาวิเสสจึงเทศนามายังจันทปโชตาดาคก อันลวงแล้ว
วันฉะนากับด้วยกันให้เปนชั้นระอัน ๑ อันเตียวว่า ตถา เมฆวติราชา //

สุทโร ปริสุนโร อโหสิ ตั้งนี้ เปนเคล้าว่า ตูรา ภิกขุทั้งหลาย ส่วนว่าพระยาเมฆวติ อันมีกาละปางนั้น
บัดนี้แม่นศรีสุทโธระนมหาราชา รัมมชาตวรปิตตาในกาละบัดนี้แล รัตนค้ภาเทวี ในกาละปางนั้น คือนางศรี
มหามายาอันเปนวรมาดาในกาละบัดนี้แล เสสาชานา อันว่าคนฝูงเสสะหลอกว่านั้น ตถา ในกาละปางนั้น ค้หาก
แม่นพุทธบริษัทบัดนี้ทั้งมวลแล จันทปโชตาคูมมาร อันว่า เจ้าจันทปโชตาคูมมารอันขวกเอาหมากหัวใจแลเอา
แม่อันผิยักขี้รายแก่กล้ากุมเอาในกาละปางนั้น หากแม่องค้พระตถาคตะในกาละบัดนี้แล ตมเห ภูวนต สุทธานทั้ง
หลาย ปรารธนาเอาสุข ๓ ประการอันยังทวนเทียววิภูฏะสงสารอันเปนสุขล้ายังเมืองตม คือนว่า พระยาจักตม
ประเสริญอันล้าเลิศในสวรรค์มี //

พระยาเปนเคล้าค้บเท่าสวรรค์เสี้ยวเนรพานเปนการอันได้ยากนัก บ้างหากแสวงหาจันทปโชตาดาคก
อันว่ากรียา นิสสาวณณนา จากั้ไขยัง จันทปโชตาดาคก อันอาจันเจ็ยกก็ออกมาเทศนา นิภูฏิต ค้บังคมสมเร็จ
สระเต็จแล้วผ่านแผ้วแล้วบัวรมวระกาละควรเท่านี้ก่อนแล...สระเต็จแล้วเข้าวันทิตยยามเที่ยง เดือน ๑๒ แรม
๖ ค้ายามเที่ยงวันเม็งทิตยแล ได้ ๑๒ นาฬิกา กับ ๑๕ นาทีวันนั้นแล...

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตำนานนางธอธณี

นโม ตสสตถุ ทีนี้จักกล่าวตำนานนางธอธณีก่อนแล ธรณี วุฑฒิสวัสดิ์ ปุจฉิ พิสนุภัมมานิ ปถวิ ตรา ลักขณันติ โภมหาชเน ตูรา คนทั้งหลายผู้ประโยชน์ใคร่รู้อันร้ายอันดี ในมนุสสะอันนี้ จึ่งจักฟังยังโบราณกับ อันชื่อว่า โลกวุฑฒิ อันนี้เทือะ พระยาพิสนุภัมมา ใคร่ที่อุปประโยชน์แก่คนทั้งหลาย จึ่งถามปัญหาเชิงนาง ธอธณีตนรักสาแผ่นดินทั้งมวล มักที่อุปคนทั้งหลายรู้ทุกขุขบเสมอกัน ลางพร่องเพนดีมีสุขสมเปตติเข้าของเงินค่า มากนัก ลางพร่องค้เพนทุกขุไร้เชิญใจมากนัก ลางพร่อง ค้มีเข้าของไว้พ้อยวินาศสูญไฟ ลางพร่องค้บมีสัง สักหน้อยบ่หมั้นบ่เที่ยง บางพร่องค้หาเข้าของบ่ได้ ค้หาความสุขบ่ได้นั้น เปนดังรอนั้นชา ว่าอัน เมื่อนั้น นาง ธอธณีจิงกล่าวว่ ตูรา พระยาพิสนุภัมม ค้าอันประโยชน์ของท่านมีสันไตชาแล ถามข้าว่าอันชา ตูรา นางข้ามักใคร่ ที่อุปประโยชน์แก่คนทั้งหลาย จิงถามท่านแล ว่าอัน นางธอธณี //

กล่าวว่ ที่อยู่เข้าบ่เสมอกันแล พระยาพิสนุภัมมจิงถามว่ ตูรา นางธอธณี อันว่า อยู่เข้านั้นเปนดังรือ แล เปนทุกขุนั้นชา ว่าอัน นางธอธณีค้กล่าวว่ ตูรา พระยาพิสนุภัมม ท่านจุงตั้งโสภาปราสาทหุดาฟังดูเทือะ จำไว้ที่ห้อมันแต่แผ่นดินที่บ้านที่เรือนค้ดี ที่ค้มค้ดี ที่บ้านใดเมืองค้ดี เวียงใดค้ดี หลังโพหนบุพพะคือวันออกนั้น มีเข้าของแล หลังโพหนอากาศในยวันออกแจ่งใดไร้เข้าของบ่สมริทธิ บ่หมั้นบ่เที่ยงแล หลังโพหนทักขินะหนได้มัก ช่างผิดเถียงกันแล หลังโพหนหอรดีมีเสยของแลอยู่บ่หมั้นบ่เที่ยงแล หลังโพหนปลิมวันตกละหนพยับล หนอิ สานวันออกแจ่งเหนือมักเปนพยธิล ฝึมาบิเบียนอายุค้บยับหันเสยงเขตอายุหนุม บ่เปนไทยยะต่างๆ แล หลังโพหนอุตตระพานเหนือ สมริทธิอยู่มีลามากนักแล หลังโพหนอากาศในยวันออกแจ่งได้มักเปนพยธิล เลียงสัดตบ่แพ้แล บ้านใดมีน้ำหนองแลสระจอมปลวก หนปุพพะแล ข้าเข้ามาหาตินิกแล มีทั้งหนเหนือค้ดี เหมือน //

อันสันเดียนั้นแล บ้านใดเมืองใดเวียงใดมีสระพะพังวังโบทครณีมีกลางแล สูงขุเบื้องขุปลายแล คนอยู่ แวดนั้นชื่อว่า มังคละตณแก้วแควนดีเหลือที่อื่น สมริทธินักแล บ้านใดเมืองใดราบเพียงเปนดังหน้ากลองไซพาย ไตบ่ต่ำสูงเสมอกันขุเบื้องขุพายนัน ๑ ชื่อว่า สริมังคละอยู่ดีแล บ้านสวาดกลางส่งสัณฐานตั้งองเต้านั้น ชีไร้ นัก บอั้นค้แพ้จักขุโสตาบ่ดีอยู่ จุมปลวกมีหนอากาศในยวันออก หนหอรดีอีสานในหนทิสสะอันนี้ บดีแล ที่ตั้งขันผ้า ชาวผ้าแดงว่า เทียน ๔ คู่ วัตถุเฟื้อง ขุดออกไฟเสยในที่ไกลเทือะคั้นล้าชาวาเข้ามาหาบ้านที่อุตเสย คั้นล้า เขตบ้านออกไฟชาวาบ่เปนสังแล คั้นมีหนวันตกละหนเหนือหนวันออกหนได้หนพยับลหื้อพูชาเข้าดอกดอกไม้

กล้วยอ้อยไว้หื้อเปนสรี อย่าหื้อไผะทำอันตรายเทือะ อันว่าไม่ไหยคี่สันเดียวแล ไม่ฝักอี่ฮุมแล ไม่สำโรง เตือ
เกลี้ยง อย่าปลูกไว้ใกล้เรือนแล คันว่ารากมันตันพื้นเรือนได้จักสิบหายเรือนเมื่อนั้นแล ไม่แก้วไม่จุมปา //

ไม้ตาเสือ อย่าปลูกไว้ใกล้เรือน คันว่าไผ่มาเพียงเรือนรอมเข้าของบ่ขึ้นแล อันนึ่งมักเปนไผ่ยยะต่าง
ต่างนาๆ แล อันนึ่งไม้จ้าวไม้ทองอย่าปลูกไว้ใกล้บ้าน คันไผ่มาเพียงเรือนพ่อแม่เจ้าเรือนจักตายคี่บ่ภัยะ จักเกิด
มีบ่ออย่าชะแล อันนึ่งอย่าปลูกกล้วยใกล้เรือนบ่ดี มักเปนทุกข์เปนโทสะชะแล มักเปนถ้อยเปนคำแล ประการ ๑
บ้านใดเปนรูปสะเพาคี่ดี เปรูปพระจันจิ่งออกใหม่คี่ดี เปรูปพระจันเพ็งคี่ดี เปน ๔ แจ่งเสมอกันแท้คี่ดี บ้าน
ฝูงนี้อยู่ดีมีลาภแล อันบ่ดีนั้นเปน ๓ แจ่งบ้านนั้นมักผิดกัน บ้านใดสวดกลางเบนด์ออกเต้านั้น ย่อมเปนไผ่ยะ
บ้านใดเบนด์งอเบนด์แกวไฟเบนด์งอเรือนกาศนั้น มักเปนพยาธิหาสุขบ่ได้แล ประการ ๑ จักปลูกบ้านใหม่ที้นั้น
ชา ติวา แผ่นดินนี้อย่อมมีเทวดาแล ผีทั้งหลายหากอยู่ต้นไม้ต้นหย้าแล เครือเขาคู่แห่งคี่ดีแล หื้อเปนสะตวง ๔
อันแล้ว อัน ๑ ใส่รูปข้าง อัน ๑ ใส่รูปมล่า อัน ๑ ใส่รูปคนชาย อัน ๑ ใส่รูปคนยี่งแล ใส่เข้า ๔ ปั้นแล กล้วย
อ้อยหมากพลูแกงส้มแกงหวาน //

เข้าเปลือกเข้าสารแล อันละ ๔ พร้อมแล้ว เอาหินร้อยลูกหื้อเปนเงินแล เอาเข้าหมั้นสิบหัวเปนคำพัน
แล้ว เอาน้ำ ๔ บ่อใส่ขันแล้ว เอาไฟไว้ท่ากลางแล้ว หื้อหาไม้คานทุงแปลงเขตบ้านไว้ ๔ ด้านแล้ว อย่ารีบเผียว
เทือแล กล่าวว่ ตูข้าทั้งหลายเปนคนเจ้าฟ้า เปนข้าเจ้าแผ่นดิน จึงเอากันมาอยู่มากินมาสร้างมาแปลงเรือนที้นี้
ว่าอัน ที้นี้คี่ตามอาชญาอนุญาตหื้อตูข้ามาากินที้นี้แล ตูข้าทั้งหลายคี่มีเงินหมั้นคำพันแล้ว สัพพะโภชนะ
อาหารแกงส้มแกงหวานข้ามล้ำข้างชายมเดื่อ เอาที่สุเจ้าอันเผารุกขาต้นไม้ต้นหย้าลอมคา ขอรธาณู
เจ้าทั้งหลายจูงเอากันนี้ไฟหื้อพันตามเขตแดนเจ้าแผ่นดินแห่งตูข้าทั้งหลายเทือะ ตูข้า จักตั้งปฏิญาณไว้มีสันนี้
ตูข้าทั้งหลายอยู่ที้นี้ โพนานประหมากพันป्लीในเมืองคน ตูข้าเปนเขตเบนด์ขนาดแล ว่าอันแล้ว เอาหินลูกนึ่ง
น้ำหนักหื้อพอพันขึ้นบนฝั่งไว้ท่ากลางใจบ้านเปนสักขีว่าอัน คันว่าหินลูกนึ่งเนาแผ่นดินไฟเมื่อใดจึงเบนด์พันป्ली
เมืองคนตูข้าแล //

หินลูกนึ่งเนาแผ่นดินไฟเทือะ สูเจ้าทั้งหลายอย่าพิกมา คันหินลูกนึ่งเนาไฟแล้ว สูเจ้าทั้งหลายค้อยเอา
กันคินมาอยู่ที่ไฟสุเทือะ คันหินลูกนึ่งเนาแผ่นดินเมืองไฟ สูอย่าคินมาเทือเทือะ ว่าอันแล้ว คี่เอาชะ
ตวงอันมีรูปข้างส่งหนเหนือ สะตวงรูปม้าส่งหนได้ สะตวงรูปคนชายส่งหนวันออก สะตวงรูปคนยี่งส่งหนวันตก
หื้อพันเขตชาววาแล้ว ค้อยเผียวถางที่จักตั้งเรือนนั้น อย่าเผาไฟค้อยถางเอาเทือะ ประการ ๑ ไม้ต้นเปนสรีนำ
ชาวบ้านหื้อไว้ อย่าได้พันตัดเสียเบนด์สรีนำชาวบ้านชาวเรือนหื้อไว้ คันบ่มีหามาปลูกไว้ที่หนสรีอยู่นั้นเทือะ ว่า
อันคี่มีแล เมื่อนั้น พระยาพิสนุจิงถามว่า ตูรา นางธอณูที่อยู่เขาคี่บ่เสมิแล้ว พ้อยบ่พุทมิหาข้าวของบ่ได้นั้น
มีสองประการ อัน ๑ บ่เคียทรงข้าวของบ่หมั้นเหตุหาอันค้ำบ่ได้จิงบ่พุทมิแล อัน ๑ เขารีฟองเอาข้าวของด้วย
อันบ่ชอบจิงบ่พุทมิแล //

บางพระองค์แพ้นผู้เดียว บางพระองค์แพ้งเรือรบ บางพระองค์แพ้งบ้าน บางพระองค์แพ้งเมืองช่าง
วินาสลิบหายทั้งบ้านทั้งเมืองอันเปนตมิมีเข้าของแล้ว พ้อยถอยเถียวเสียวินาสลิบหายไพนั้น เขาถูกชิตอันไดอัน
๑ บ่ชอบธัมมาเขาจึงวินาสลิบหายแล เหตุเขาทั้งหลายบรู้งักอันชิต ๔ ประการนี้แล ผู้ใดได้ถูกต้องบตีแล บาง
พระองค์แพ้งตัวผู้เดียว บางพระองค์ตั้งคำต่อพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ตนแล คำบาดคำกลางแล เอาเข้าลิบสุนเข้าเต่งมา
ขายกินฝูงนี้ ผู้ใดต้องคอบแพ้งตัวมันผู้เดียวนั้นแล ดังชิต ๔ ประการนั้น คือว่า ตนพระยาเจ้าเมืองได้อาญาหื้อได้
กะทำคี่ดี ตนพระยาได้กะทำคี่ดี จักสังคะหะบ่ได้ แม่นว่า เสนาอามาตย์ครูบาอาจารย์จักสังคะหะบ่ได้แล เหตุ
บ่เปนใหญ่แก่รัฐระประชา เหตุตัวบ่แปลงน้ำแปลงดินบ่ได้ เท้าครวขับพระยาหนีเสียวเมืองแล้ว หื้อพร้อมกันยก
เอาหน่อท้าวชาวพระยาราชบุตรตตนเปนอุปราชาขึ้นเปนพระยาแล้ว จึงสังคะหะจึงไพนชะแล คั้นว่าถวัน ๗ วัน
แล้ว ค้อยไพนมณฑเอาพระยาตน //

เกล้ามาแล้วจึงเว้นราชสมบัติหื้อเมื่อพายุลงจึงหายชิตดีหลีแล คั้นพระยาบรู้งักอันชิตบตีปลงหื้อกะทำ
นั้น หากดานอกขอกนิคมกินเท้าครวตนพระยาไฟสังคะหะอย่าหื้อผู้อื่นไพนต่าง คั้นบ้านนอกขอกนิคมที่ไกลเมือง
นั้นครวพระยาหน่อท้าวราชบุตรตตนจักแทนราชสมบัติจักมาพายนน้ำไฟตงพระยาค้ชอบถ้วนชะแล หื้อกะทำ
ตามลักษณะเคล้านั้น มีเทียนเงินเทียนคำ ๕ เหล้มดอกไม้คำ ๔ ดอก ไม้เงิน ๔ ดอกเงินพันคำหอยเบี้ยหมื่น
หมากหมื่น ผ้าขาวผ้าแดงพอวา เข้าเปลือกหมื่นเข้าสานพัน ประทีศ ๔ ปาง พรวัว ๔ ลูก กล้วย ๔ หวี สาด ๔
ฝืน น้ำตัน ๔ หน่อกล้วยหน่ออ้อย ๔ หน่อ ลูกไม้ ๔ อันดอกไม้ ๔ จี น้ำบ่อ ๔ บ่อ แกงส้มแกงหวานหมากพลู
เข้าตอกดอกไม้ เข้า ๔ ก้อนใส่ชะตวงหั้น อันนี้รักษาขณะนอกหน่อคำ คั้นว่าหน่อคำหื้อมีเทียนเงิน ๔ คู่เทียนคำ ๔
คู่ คั้นเมืองน้อยเทียนเงินเทียนคำแลอันแล ๒ คู่ คั้นว่าคามณิบ้านหมื่นเมืองแสนหื้อมีเทียนเหล้มบาทคู่ ๑ เทียน
น้อย ๘ คู่ตามลักษณะเคล้าเงินพันคำร้อยถ้านึง เงิน ๓ ร้อยถ้านึง เงิน ๒ ร้อยถ้านึงแล ยามกะทำนั้นหื้อใส่
ราชวัตรทันทกัมมผู้กะทำ //

นั้นแล เขากะทำคิดเอียงใดหื้อเขาชุดได้ถมเอียงนั้น จึงควรแล คั้นได้ตัดพินหื้อปุดจึงได้ปลูกไม้แทนตั้ง
เก้าแล ชันตั้งนั้นหื้อผู้กะทำผิดนั้นตั้งเทือะ หื้อดาเครื่อง ๔ แล้ว หื้อเอาคาบาบนี้ เสกน้ำหื้อเข้าตัน ๔ หน่วย
นั้น ๗ ที ภูมิ วรณิน ปถวี รสสะ สิทธิกมมวิรู ฐิยาน ชิปปเทหิ บพนี้เสก ๗ ทีแล้ว ถอกตกแผ่นดินแล้ว ยามเมื่อ
หดรั้งหื้อบาบนี้ ยี่ ยี่ น สมามิ ต่ ต่ สมิชนตุ เมท สทา ตราบเถิงเสี้ยงน้ำตันแล้ว ว่าแม่ธอรณิว่า ธอรณิเจ้า
ขอมหื้อหายยังอุปบาทก้งวลอนทรายทั้งหลายความสวัสดิ์จุงมีแก่ตุข้าทั้งหลายแต่เทือะ ว่าอันแล้วแล ตูรา
พิสนุกัมม คั้นบ่แพ้งชิตเสียวคี่บ่ชิตเสียวอันแล คั้นว่าแพ้งชิตเสียวแล้ว จึงจุฑฉิแล อยู่ดีมีสุขชุนันแล เครื่องตั้งบูชา
กล้วยอ้อยลูกไม้ห้วมันหมากพลูเข้าตอกดอกไม้แกงส้มแกงหวานใส่ชะตวงถวายบูชาเจ้าตนรักสาแผ่นดินพายลุ่ม
เทือะ หื้อชัวชะตวงเสียวหั้นเทือะ คั้นว่าบ่กะทำตั้งนี้ บ้านเมืองบ่ชิตเสียวจักขร้าเขรือกเปนอุณหาการขร้าเขรือก
พร้อมกันเปนโกลาหลต่างๆ แล อัน ๑ โอิ //

ชาวสแผ่นดิน คัจจกมลลงไฟเสียวหาโอซารสไปได้แล สัพพะพิชชะทั้งหลายค้บตี บมิ่งอกอกบานงาม สัมค้บหวานหาโอซารสได้ชะแล ดุรา พระยาพิสสนุกัมม กะทำอันบ่ชอบธัมมค้เบเนเหตุหื้อสิบหายแล ลูกค้บ ครอบอำพ้อมน่องบ่อำพี้ เมียบ่อำพัว ผุงนี้บ่วุฑฒิสักคนแล ดุรา พระยาพิสสนุกัมม อันว่า คนทั้งหลายสร้าง ขาวาสอยาวเรื่อน เอาไม้บ่เลือกค้บวุฑฒิแล อัน ๑ โลกหากตั้งไว้เปเนป्लीเตอนเปเนวันยามบ่กับตามพ้อยบ่รูรัยรู้ ดี เทามีแต่คำพาลแล กะทำบ่วุฑฒิแล คนทั้งหลายกะทำอันใดแล บ่พิจารณาตัวบ่รู ค้บปุจฉาใจหนา ท่านผู้อื่น ผู้มีประหย่าหื้อรูอันรัยอันดีสักอันมันค้บวุฑฒิแล บ่ควรเอาแปลงเรื่อนอยู่นั้นไม้ฟ้าผ่า ๑ ไม้ตายชันอัน ๑ ไม้ ปลายด้วน ๑ ไม้เครือเขาเขียวเกี่ยว ๑ ไม้บ่บ่าบ่ฟันมันหากท่าวผู้เดียว ๑ ไม้จมน้ำจมดิน ๑ ไม้แยงเงา ๑ บ่าลง จำเงา ๑ ไม้เปเนน้ำออกกลางลำ ๑ ไม้มองง่าเสมอกัน ๑ ไม้เกิดเหนื่อจอมปลวก ๑ ไม้แดนเมือง ๑ ไม้ทั้งหลาย ผุงนี้ อย่าเอา //

มาแปลงเรื่อนอยู่ปตี ย่อมสิบหายเมื่อพายลุนแล ไม้อันดีเปเนมังคละนั้นเคล้าใหญ่ปลายเถียว เคล้าแล ปลายเสมอกัน ๑ กัมเลงดี ๑ ชื่อว่า สิงภกรดี เคล้าใหญ่ปลายเถียว ชื่อว่านาริกาสดี เคล้าปลายใหญ่ชื่อว่า พลิตดี เคล้าน้อยกลางใหญ่ปลายน้อย ชื่อว่า ปุงสักกะเลิงมักเปเนพยทธิแพพายไฟกัมโกยะ มีอย่างมักเปเนโกยะปตีแล อัน ๑ ไม้แหล้มเดียวมีค่า ๑ คู่กันปตีแล ลักษณะไม้มีสนนี้ คนทั้งหลายบ่รูยังโกยะอุบาทว์ผุงนี้แล นับกะทำแมน ว่า ได้ไม้อันปตีค้บสิบหายย่อนไม้ย่อนเรื่อนค้บแพทั้งเรื่อน ลางพร่องค้บแพทั้งเมือง ถ้านพอวินาสสิบหายทั้งบ้านทั้ง เมืองค้มีแล บ่ช้อยูดีมีแล สิบหายบ่มีแล หากได้กะทกแล พ้อยสิบหายค้มีแล ดุรา พระยาพิสสนุกัมม ที่นี้จัก กล่าวยังโลกวิเนท อันไทยหื้อรูแจ้งก่อนแล อันว่า ถมสมุทร์ ขุดขระแส แปรทวาร ลานสรี มลั้งตรีโธษ ปกคะ โดงกลางทุ่ง เก่าถมใหม่หนึ่ง ๗ ประการนี้ขุดไทยแก่บ้านแพเมืองแล ผู้ใดบ่รูได้กะทำบ้านใด //

บ้านนั้นค้บสิบหายแล กะทำเมืองใดเมืองนั้น ค้บสิบหายแล ผู้ใดกะทำช่องใดมันบ่ใช้ว่าจักเยียรวันนี สิบ หายวันพรุกบ่มีแล เยียรเดือนนีสิบหายเดือนหนานันบ่มีแล จาด้วยอันขิดนี้ มันค้หากหลังค้อยถอยเถียวไฟด้วย ปลีด้วยเดือนแล จึงสิบหายเมื่อพายลุนแล ดุรา พระยาพิสสนุกัมม อันว่าถมสมุทร์นั้น คือว่าถมน้ำบ่อเก่าอัน ท่านได้สร้างแปลงใหม่ สระตระพังวังโบทขระณีไผ่บ่สร้างบ่แปลงหากมีแต่ธัมมตามานันถมเสยค้ดี ขุดขังเสยหื้อ แห้งแปลงเปเนไชนนาแล ตั้งบ้านตั้งเรื่อนตั้งเวียงอันนี้ ชื่อว่าถมสมุทร์แล ขุดขระแสนั้น คือว่าขุดน้ำหน้อยพาย เสยแคว้นกันนั้นแล แปรรูทวารนั้น ท่านมีแต่ธัมมตาพ้อยติดเสยแปลงใหม่แล ปะตูบ้านปะตูเวียงปะตูโรงปะตูวัด วาอารามผุงนี้ ชื่อว่าแปรรูทวารแล ลานสรีนั้น ได้ตัดไม้เสื่อบ้านฟันไม้เสื่อเมือง ไม้ดงอาร์กษดงปากำไม้ที่คนยัง ร่มอยู่พาดไม้มีงไม้อันเปเนสรีบ้านเมือง ไม้สริมหาโพธิผุงนี้ ชื่อว่า ลานสรีแล มลั้งตรีโธษนั้น คือว่า มลั้งค้อน เหล็กทั้งคิมแล ๓ ประการนี้ //

ปตีแล ลานค่าเสยเสี้ยงแล้ว เอาทุงมาแขวน ชื่อว่า ปกคะโดงกลางทุ่ง ปตีแล เก่าถมใหม่นั้น คือว่า ควากัวร์บ้านร้วคัวร์เวียงแล แปลงปะตูใหม่ติดปะตูเก่า แปลงทางใหม่ติดทางเก่าผุงนี้ ชื่อว่า เก่าถมใหม่ปตีแล ดังว่าค้อนทั้งคิมหลุโพนั้น ค้อนค้ควรแปลงค้อนดั่งเก่า ทั้งค้ควรแปลงทั้งดั่งเก่า คิมค้ควรแปลงคิมดั่งเก่า อย่า

แปลงเอื้องใหม่ปดี่แล ผูกกล่าวมานี้ซิดไหย่แล ดูรา พระยาพิสดนุ๊กมม อันว่า ซิดน้อยมากมีสนั่นแล คือว่า โลก
เขตโลกแดนแลโลกเปงยอยแลเปงซังแล ขุนทองแดงเปงแปลงบอบเงินจ่ายกิน ๑ ข้าใช้ตัวกินแล เอาเปนเมียแล
เอาเมียน้อยเปนเมียหลวงเสีย เอาเมียหลวงเปนเมียน้อย ไต่ถ้อยเอาคติ ๕ ประการเปนประโลยปะมาทะดู
แควนผู้เฒ่าผู้แก่คี่มีแล บิไซว่าอยู่ดีบี่มีแล สิบหายแล อัน ๑ มองตำเข้าบ่พิกหัวไพทางเดียว อว่ายหัวตำกัน ชื่อ
ว่า ไภยะ ยิววาทะ มักผิดเถียงกันแล ดูรา พระยาพิสดนุ๊กมม คนทั้งหลายบรู้อยู่อุปบาททั้งหลายผูกกล่าวมานี้แล
ท่านจงบอกแก่คนทั้งหลายอันอยู่ใน //

มนุสสโลกพุนเทือะ ว่าอันคี่มีแล เมื่อพระยาพิสดนุ๊กมมคี่รับเอาค่านางธอรณีนัน มาอาณญาติหื้อแต่
ปถมกบ่ตั้งไวนั้นแล เมื่อนั้น พระยาพิสดนุ หนีไฟสู่เกาะสมุทรรที่ไกลเมืองตักกะสิลาปถมนครโลกโพ้นหันแล
พระยาพิสดนุ๊กมมคี่ไฟแต่มีเปนจาริตไวยังหินหันแล ยังมีพระรสีเจ้าตน ๑ ชื่อว่า สุเวรสีไต่โลง ปัญจอภิญญาณ
สมปตติคี่ไฟบดินทิบาตคี่เข้าไฟในเมืองสิลาปถมนครโลกเท่าชื่อว่า นคร คือว่า ตักกะสิลามาสันเข้ายังเกาะสม
มุทรรที่นั่นคี่หันยังจาริตอันพระยาพิสดนุ๊กมมหากแต่มีเอาไฟสำแดงแก่ชาวเมืองตักกะสิลาจันจู้จักไต่รู้ไต่เห็น ปฏิ
สืบกันมาตราบต่อเท่ากาละบัดนี้แล กล่าวยังตำนานหนังสือนางธอรณีนันแล้วเท่านี้ก่อนแล คินว่าจักแปลงเรือน
หื้อขึ้นท้าวทั้ง ๔ เสียก่อนแล หื้อบูชาพระยานาคหื้อแปลงชะตวงอันหนึ่ง เครื่อง ๘ ซ่อขาว ๘ มีแกงส้มแกงหวาน
๘ เข้าสุก ๘ แล เข้าตอกดอกไม้เทียนแลอันแล ๘ ใส่ชะตวงนั้นพร้อมแล้วหื้ออ่านคาถาอันนี้ว่า นาคนุ //

อนัญจะ อภินารฎฐะ เถอะ ว่า ๓ ทีแล้ว คำอันไต่ดีคี่ว่าเอาแถมเทือะแล หื้อเอาชะตวงส่งไฟกันทุเรือน
แล้ว หื้อขอว่าชะตวงเสียเทือะ กล่าวด้วยคำว่า ตำนานนางธอรณีนัน คี่บังคมสมเด็จเสร็จแล้วเท่านี้ก่อนแล สระ
เด็จแล้วแก่ข้าเดือน ๑๑ แรม ๓ คำ พร้อว่าไต่วันพุธยามแตรขึ้นสู่เที่ยงกับสิบนาฬิกา กับ ๕๕ นาทีวันนั้นแล
อาภิไชยภิกขุเขียนแล...

คณะมนุษยศาสตร์และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์